

ምዕራፍ ሁለት

የሕግ የበላይነት

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- በፌዴራል ሕገመንግሥትና በክልል ሕገ መንግሥት መካከል ያለውን አንድነትና ልዩነት ታወቂ ያለሽ/ታወቃለህ።
- የሥልጣን ገደብን አስፈላጊነት ትረጂያለሽ/ትረዳለህ።
- የሚጠበቅ-በሕን/የሚጠበቅ-በህን ሥነምግባር ታወቂ ያለሽ/ታወቃለህ።
- ሙስና የሚያስከትላቸውን ችግሮች ትረጂያለሽ/ትረዳለህ።

- በሥዕሉ የተመለከቱት ሕገመንግሥቶች አንድነትና ልዩነት ምን ይመስላችኋል?

ከዚህ ቀጥሎ ከፌዴራል ሕገመንግሥት እና ከደቡብ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልል ሕገመንግሥት መግቢያ ውስጥ የተወሰዱ ክልል ሃሳቦች ቀርቦዋል። በቡድን በቡድን ሆናችሁ ሃሳቦችን በማነፃፀር ከግርጌው ለቀረቡት ጥያቄዎች በፅሁፍ መልሳችሁን አቅርቡ።

2.1 ሕገመንግሥት፤

2.1.1 የኢፌዴሪ ሕገመንግሥትና የክልል መንግሥታት ሕገመንግሥቶች አንድነትና ልዩነት፤

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት መግቢያ

እኛ የኢትዮጵያ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች፣ በሀገራችን ኢትዮጵያ ውስጥ ዘላቂ ሰላም፣ ሞስትና ያለው ዲሞክራሲ እንዲሰፍን፣ ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ እድገታችን እንዲፈጠን፣ የራሳችንን ሰፊ ስልጣን የመወሰን መብታችንን ተጠቅመን፣ በነፃ ፍላጎታችን፣ በሕግ የበላይነት እና በራሳችን ፈቃድ ላይ የተመሠረተ አንድ የግብርና ማኅበራዊ ስጋራ ስመገንባት ቅርጠን በመነሣት፣ ይህን ዓላማ ከግብ ሰማድረስ፣ የግለሰብና የብሔር/ብሔረሰብ መሰረታዊ መብቶች መከበራቸው፣ የፃቃ ሕግን መረጋገጥ፣ ባሕሎችና ሃይማኖቶች ካስከንዳች ልዩነት እንዲራመዱ የማድረግ አስፈላጊነት ፅኑ እምነታችን በመሆኑ፣ ኢትዮጵያ ሀገራችን የየራሳችን አኩሪ ባህል ያለን፣ የየራሳችን መልክዓ ምድር አሰፋፈር የነበረንና ያለን፣ ብሔር፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በተለያዩ መስኮችና የግንኙነት ደረጃዎች ተሳስረን አብረን የኖር ንባትና የምንኖርባት ሀገር በመሆን፣ ያፈራረገው የጋራ ጥቅምና አመለካከት አሰን ብሰን ስለምናምን፣

ይህ ሕገመንግሥት ከዚህ በላይ ለገለጸናቸው ዓላማዎችና እምነቶች ማሰሪያ እንዲሆን እንዲወክሉን መርጠን በላክናቸው ተወካዮቻችን አማካይነት በሕገ መንግሥት ጉባኤ ዛሬ ኅዳር 29 ቀን 1987 አፅድቀንዋል።

በ1994 ዓ.ም. ተሻሽሎ የወጣው የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግሥት ሕገመንግሥት መግቢያ

እኛ የአማራ ብሔራዊ ክልል ሕዝቦች፡-

ለዘመናት ተንሰራፍቶ የቆየው ጨቋኝ ሥርዓት ሰብአዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶቻችንን አፍኖና በተዛባ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ፖሊሲዎች ሰድህነትና ሰኋላ ቀርነት ዳርገን መቆየቱን በጠቅላላ እድገታችን ላይ ያደረሰውን አሉታዊ ተፅዕኖ ሰማሰወገድ በመሻት፣

በአብዛኛዎቹ የአገራችን ብሔር-ብሔረሰቦች ላይ ሲፈጸም በቆየው አስከሬ ብሔራዊ ጭቆና ምክንያት በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ የጉዳቱ ሰብዓዎች ሆነን መቆየታችን በማደዳገም ሁኔታ መታረም እንዳለበት በማመን፣

መላ የአገራችን ብሔር-ብሔረሰቦችና ህዝቦች ለዘመናት ካካሄዱት አኩሪ ተጋደሎ የነበረው ኋላ ቀርና አፋኝ ሥርዓት ተገርሶ አገራችን ኢትዮጵያ የግለሰቦችና የራሱን እድል በራሱ የመወሰን መብት እስከ መገንጠልን ጨምሮ የሁሉም ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ሰብአዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች በሙሉ የተከበረባትና በአጠቃላይ የሕግ የበላይነት የሰፈነባት ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊት ሪፐብሊክ መሆኗ ስጋራ እድገታችንን መፋጠን ያለውን ጠቀሜታ በመገንዘብ፣

እኛ በአማራ ብሔራዊ ክልል የምንገኝ ህዝቦች ሰተፋጠነ ኢኮኖሚያዊ እድገት፣ ሰዘላቂ ሰላምና ሰዳቢ ዲሞክራሲ የምንበቃው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት መሰረት ያደረገ፣ ከክልላችን ተጨባጭ ሁኔታዎች ጋር የተገናዘበና የብሔራዊ ክልሉ ህዝቦች የተከበረገጠን ሕገመንግሥታዊ መብቶች ባልተሸራረፈ ሁኔታ በስራ ላይ ሰማዋል የሚያስችሉን የራሳችን ሕገመንግሥት ሲኖረን እንደሆነ አጥብቀን በማመን፣

ከዚህ በመነሳት በቀጥተኛ ተሳትፏችን በዲሞክራሲያዊ አግባብ ከመ ካከላችን መርጠን በላክናቸው የክልሉ ምክር ቤት መስራች ጉባኤ ተወካዮቻችን አማካኝነት እስካሁን ድረስ ፀንቶ የሚሰራበትን ክልላዊ ሕገመንግሥት ሰኔ 15 ቀን 1987 ዓ.ም ስመጀመሪያ ጊዜ መክረን ያጸደቅነው መሆኑን እያስታወስን፣ ደኸው በስራ ላይ ያለው ሕገመንግሥታችን/ አስቀድሞ እንደተሻሻለ/ ግልፅ አሰራርን የሚከተል፣ ስመረጥነው ህዝብ ተጠያቂ የሆነና ብቃት ያለው መንግሥታዊ አደረጃጀትን በሚያሳይ አግባብ ጥልቅ ክላሳ ተደርገዋልና የምንገኝበት ሁኔታ በሚጠይቀው መጠን እንደገና ተሻሽሎ መውጣት የሚገባው መሆኑን በውል በመረዳት፣

እነዚህ ዛሬ ጥቅምት 26 ቀን 1994 ዓ.ም. በባሕር ዳር ከተማ ባካሄደነው የክልሉ ምክር ቤት ሶስተኛ መደብና ጉባኤ ለዚህ ዓላማ በተለየመው አካል ተረቅቆ በቀረበው የተሻሻለ ሕገመንግሥት ላይ መክረንና በአንቀጾቹ ላይ በዘርዘር ተወያይተን ሰነዱን በሙሉ ድምፅ አፅድቀንዋል።

ምዕራ 2.1. ሕገመንግሥቶች

መሰጠጃ 1

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

- 1. በቀረቡት የሁለቱ ሕገመንግሥቶች መግቢያ ላይ ያለውን ስንድነት በዝርዝር ግለጹ::
- 2. የክልሉ ሕገመንግሥት የፌዴራሉን ሕገ መንግሥት መነሻ ማድረግና እንዲሁም የማይቃረን መሆኑን የሚያሳዩ ሃሳቦችን በማነፃፀር አሳዩ::
- 3. በዚህ መልክ ያሳዩበትን ክልል ወይም ሌላ ስንድ ክልል መርጣችሁ መግቢያውን ከፌዴራሉ ሕገመንግሥት ጋር በማነፃፀር ስንድነትና ልዩነታቸውን በቡድን በመሆን አሳዩ::

የፌዴራል ሕገመንግሥት የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች መርጠው በላኪቸው ተወካዮቻቸው አማካኝነት ተመክሮበት የፀደቀ እንደመሆኑ በሀገሪቱ ያሉ ሕጎች ሁሉ መነሻና የበላይ ሕግ ነው። የክልል ሕገመንግሥታትም የክልሉ ሕዝቦች በመረጧቸው ተወካዮቻቸው አማካኝነት በየክልሉ ምክር ቤት የጸደቁ ናቸው። በመሆኑም በክልሉ ውስጥ ያሉ ሕጎች ሁሉ የበላይ ሕጎች ናቸው። ከዚህም በመነሳት ሁለቱም (የፌዴራል ሕገመንግሥትና የክልል ሕገመንግሥት) ሕዝቦች በመረጧቸው ተወካዮቻቸው አማካኝነት ተመክሮባቸው የፀደቁ መሆናቸውን እንገነዘባለን።

የፌዴራል ሕገመንግሥት ዋነኛ ዓላማ የመንግሥትን የተለያዩ ክፍሎች ሥልጣንና ሃላፊነት መወሰን፣ ዜጎች ያሏቸውን መሠረታዊ መብቶችና ነፃነቶች መደንገግ ሲሆን፣ የክልል ሕገመንግሥት ዓላማ ደግሞ በክልል መንግሥቱ ውስጥ ያሉትን የተለያዩ ክፍሎች ሥልጣንና ሃላፊነት መወሰን፣ በክልሉ ያሉ ሕዝቦች ያሏቸውን መሠረታዊ መብቶችና ነፃነቶችን መደንገግ ነው። ሌሎች ሕጎችና ደንቦች አሠራሮች ሁሉ የበላይ ከሆነው የፌዴራል ሕገመንግሥቱ ጋር እንደማይቃረኑ ሁሉ በክልሎች ውስጥ የሚወጡ ሕጎች፣ ደንቦችና አሠራሮችም ከክልሉ ሕገመንግሥት ጋር የሚቃረኑ አይሆኑም።

ስለዚህ ሁለቱም ሕጎች በሕዝቦች ሙሉ ፍቃድ የፀደቁ በየደረጃቸው የበላይ ሕግ መሆናቸው አንድ ዓይነት ባህርይ እንዳላቸው ያመለክታል። ይህም ማለት የፌዴራሉ ሕገመንግሥት በሀገር ደረጃ የበላይ ሕግ ሲሆን፣ የክልል ሕገመንግሥቶች ደግሞ በክልሎች የበላይ ሕጎች ናቸው። ልዩነታቸው ደግሞ የፌዴራሉ ሕገመንግሥት በሀገሪቱ በሙሉ የበላይ ሕግ ሲሆን፣ የክልል ሕገመንግሥቶች ደግሞ የበላይ ሕግ የሚሆኑት

በክልላቸው ደረጃ መሆኑ ነው። ይህ በመሆኑም የፌዴራል ሕገመንግሥቱን የሚቃረን ሕገመንግሥት ወይም ሕግ በክልሎች ሊወጣ አይችልም።

መሰጠጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች ከላይ በቀረበው ማስታወሻ ላይ በመመሥረት መልሱ::

- 1. የፌዴራል እና የክልል ሕገመንግሥት የሚፀድቁት በምን ዓይነት መንገድ ነው?
- 2. የፌዴራል ሕገመንግሥትና የክልል ሕገመንግሥት ከሕጎች ሁሉ የበላይ መሆናቸው በምን መልክ እንደሆነ ግለጹ።
- 3. የፌዴራል እና የክልል ሕገመንግሥቶች የሚመሳሰሉባቸውንና የሚለያዩባቸውን ነጥቦች ዘርዝሩ።

2.2 ሥነምግባር

2.2.1 በሀገር ደረጃ ከተማሪዎች የሚጠበቅ ሥነምግባር፣

በመንግሥት መሥሪያ ቤቶች የሚገኙ የሥነምግባር መርሆዎች፣

ሐቀኝነት፣ ታማኝነት፣ ቅንነት፣ ሚስጢርን መጠበቅ፣ ለሕዝብ ጥያቄ ምላሽ መስጠት፣ ተጠያቂነት፣ አድሎ አለመፈጸም፣ ሕጋዊ በሆነ ሥልጣን በአግባቡ መገልገል፣ ሕግን ማክበርና አርአያነት ናቸው።

እነዚህን መርሆዎች ሠራተኞች እንዲያወቁቸው መደረጉ ምን ጥቅም የሚሰጥ ይመስላችኋል?

እውቀት

እናቱ እኔን እንደያዘች ተቀምጣ ተራዋን እየተጠባበቀች ነው።

“ለመሆኑ ምንሽን አሞሽ ነው ሐኪም ቤት የመጣሽው?” አልኳት ድንገት።

“ለመሆኑ ማነህ አንተ?” ብላ ጠየቀችኝ።

“ልጅሽ ነኛ። ማን መስልኩሽ?” አልኳት፣ በይበልጥ ላላምናት ፈልጌ ማህፀኗ ውስጥ መሆኔን እንድታረጋግጥ ሁለት ጊዜ ገልበጥ ገልበጥ አልኩ።

“ታሪኩን መስማት መብቴ ነው፣ የመጣሽበትን።”

“አንተን ለማስወረድ!”
“እንዳልወለድ?”
“አዎ”

“እወለዳለሁ አልኳት ጮክ ብዬ”

እኔ እወለዳለሁ ሀገራችንና ወገኔን ለመልካም ፍጻሜ የሚያደርስ ራዕይ አለኝ። ሰዎች ሁሉ ክፉዎች ናቸው የሚል እምነት የለኝም። የእር ኩሳኑን ያህል ደጋጎችም አሉ፤ ለወሽካታው እውነተኛ፣ ለከዳተኛው ታማኝ፣ ለትዕቢተኛው ትሑት፣ ለክፉው ጥሩ፣ ለሱሰኛው ጨዋ፣ ለባ ለጌው ጭምት፣ ለመሰሪው ሰው ወዳድ፣ ለሰባ ቂው አስታራቂ፣ ተፈጥሯል። ስለዚህ ጥሩ ሰው ማየት ካሁኑ ይናፍቀኛል። በተለይ ጥሩ ጓደኛ ጓደኛውን በቅናትና ምቀኝነት የማይተበትብ፣ የሚችል ጓደኛውን ድንቅ ሥራ የኔ ነው የማይል፣ ለችግር ጊዜ የሚደርስ፣ አፈጮማ ሳይሆን በተግባር የሚያምን የልብ ጓደኛ እንዲኖረኝ እፈልጋለሁ።

ለሀገሩ በሐቅ የሚሰራ፣ ቢሮክራሲ ያላጠየመው፣ የማይመዘብር፣ ሙስናን ተዋግቶ የሚያዋጋ፣ ለወገኖቹ እድገት፣ ብልፅግናና ደህንነት ሳይታ ክት የሚሠራ፣ በፈረንጅ አስተሳሰብ ያልተበረዘ፣ የሕዝቦችንም የራሱንም ባህል የሚያዳብር ጥሩ ኢትዮጵያዊ ለማየት ቸኩያለሁ። አርአያነቱንም ለክፉዎች አሳይቼ ከስህተታቸው እንዲማሩ ለማድረግ እሻለሁ። ብዙ ታላላቅ ሰዎችን እንዳናጣ ውርጃን አወግዛለሁ።

አመጣጥኖ በመውለድ ግን አምናለሁ። ጥሩ ትጉህ የሀገር መሪና ሀገርን ከጠላት የሚያድን ጀግና ወታደር ማየት እፈልጋለሁ። ስለዚህ እወለዳለሁ።

(መስፍን ሃብተማርያም፣ እፍታ፣ 1993 ለማስተማሪያ እንዲሆን በክፍል የተወሰደ)

መሰጠጃ 3

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
- 1. በምንባቡ ውስጥ ከተጠቀሱት ሐሳቦች ውስጥ ከተማሪዎች የሚጠበቁት የትኞቹ ይመስሉሉኝ? ምክንያታችሁን ግለጹ።
 - 2. በምንባቡ ውስጥ ከተጠቀሱት ሐሳቦች ተማሪዎች ሲያስወግዷቸው ይገባል የምት ሷቸውን ሰዩና ምክንያታችሁን ግለጹ።

ለሕግ የበላይነት መገዛት ሁሉም መብቶችና ጥቅሞች የሚከበሩበት ሥርዓት የሚቆምበት ምስሶ ነው። መልካም ሥነምግባር ደግሞ ለሕግ

የበላይነት ለመገዛት ቁልፍ ነው። በመሆኑም በሀገር ደረጃ ከተማሪዎች ብዙ መልካም ሥነምግባር ይጠበቃል።

እያንዳንዱ ዜጋ የራሱ መብት በመከበሩ እንደሚረካ ሁሉ የሌላውም ዜጋ መብት ሲከበር እንደሚረካ በመገንዘብ የሌላውን መብት ማክበርና ማስከበርን የህይወት መመሪያው ማድረግ አለበት። እንዲሁም መብቱን በጉልበትና በኃይል ሳይሆን ሕግን አክብሮ ብቻ መጠቀም እንዳለበት ከልቡ ማመንና መተግበር አለበት። ሕግ ይቀጣኛል ወይንም የተለየ ጥቅም አገኛለሁ ብለው ሳያስቡ ሕግን አክብሮ መንቀሳቀስ ከፍተኛ የሥነምግባር መገለጫ ነው።

የተለያዩ ቋንቋዎች፣ እምነቶች፣ ሌሎች ባህላዊ መገለጫዎች ያሉዋቸው ማህበረሰቦች በአንድ ላይ እንደየእምነታቸው፣ ባህላቸውና አኗኗራቸው በጋራ ተስማምተውና ተባብረው የሚኖሩት በመቻቻል ነው። ስለዚህ የመቻቻል መርህ ከተማሪዎች የሚጠበቅ ሥነምግባር ነው። ወጣት ተማሪዎች በሀገራዊም ሆነ በአካባቢ ጉዳይ ላይ ንቁ ተሳትፎ ለማድረግ የሀገር ፍቅር ሊኖራቸው ይገባል። ይህ ካልሆነ በጥቂቶች ጥቅማቸው ሊነጠቅ መብታቸው ሊረገጥ መቻሉ አይቀራ ነው። በመሆኑም በማንኛውም ሀገራዊም ሆነ አካባቢያዊ ጉዳይ ላይ ያለጎትንች መሳተፍ ተገቢ ነው።

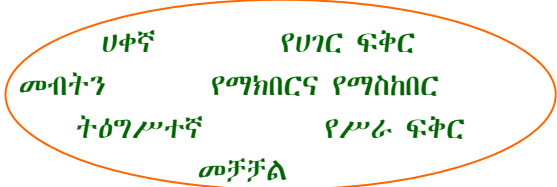
ሀገር ወጣት ዜጎቿ ሀቀኞች እንዲሆኑላት ትፈልጋለች። ሀቀኝነት በሚነገርና በሚደረግ መካከል ልዩነት አለመኖር ሲሆን ልዩ ልዩ መገለጫዎች አሉት። ከነዚህም መካከል አለመዋሸት፣ አለማጭበርበር፣ አለመስረቅ ወዘተ ይገኙበታል። በመሆኑም ወጣቶች ሀቀኛ እንዲሆኑ ይጠበቃል። በመጨረሻም ወጣት ተማሪዎች የሥራ ፍቅርና ከበሬታ ሊኖራቸው ይገባል “በሥራቸው የረኩ ሰዎች በህይወታቸው የረኩ ሰዎች ናቸው” እንደሚባለው መታፈር ያለበት ሥራ ባለመሥራት እንጂ በምንሠራው የሥራ ዓይነት መሆን የለበትም፤ ሥራ አማርጦ መናቅ የኋላቀርነት መገለጫ መሆኑን መረዳት ይገባል። ስለሆነም ማንም ሰው በሚያከናውነው ተግባር የሥራ ሥነምግባር ሊኖረው ይገባል።

በአጠቃላይ ልዩነትን አምኖ በመቀበል ተቻችሎ መኖር፣ ማንኛውንም ተግባር በሕግ መሠረት ማካሄድ፣ ሀገርን መውደድ፣ እውነትን ማራመድ፣ ሌሎችን ጎድቶ የተለየ ጥቅም ለማግኘት አለመሻት፣ ትምህርትን በርትቶ በመማር ያሰቡት

ግብ ላይ መድረስ ለሀገርና ለወገን የሚበጁ ተግባራትን ማከናወን ከተማሪዎች የሚጠበቁ ጥሩ የሥነምግባር መገለጫዎች ናቸው።

መልመጃ 4

የሚከተሉትን ተግባራት ሥሩ።

ሀ) ከላይ በሣፕኑ ውስጥ የተሰጡትን የሥነምግባር መገለጫዎች ከዚህ በታች በቀረቡት ዐረፍተነገሮች ዉስጥ ይበልጥ ተስማሚ ናቸው በምትሰዩዎቸው በታዎች አስገቡ።

1. የእነ ስምስም ሰፈር ወጣቶች የተለያዩ ሃይማኖት ተከታዮች ቢሆኑም በ ___ አብረው ይኖራሉ።
2. እነተኮሳ የራሳቸው የሆነውን አድስነኩም፣ የሴቶችንም አድስነኩም እንዲያውም የሴቶች መብት ያስከግባብ ሲደፈር ዘም አድሱም በመሆኑም በሰፈሩ ___ ምሳሌዎች ናቸው።
3. ዳንቻ ወጣት ነጋዴ ቢሆንም ስሕገ ወጥ ትርፍ ብሎ ቃሉን አያጥፍም ስለዚህ በሰፈሩ _____ በመባል ይታወቃል።
4. ወጣቷ ብዙ ውጣ ውረዶችን ታግሳ ሰቀም ነገር በመብቃቷ የሰፈራ ሰዎች እንደ ስምሽ _____ ነሽ ይሏታል።
5. ዛሬ ትንሽ የምትመስለዋለህ ሥራ ሳይንቀ የሰሩ _____ ያሳቸው ወጣቶች ነገ ባስኩባንያ ሆነው ብዙዎችን የሚያስተዳድሩ ዜጎች እንደሚሆኑ ሳይታሰም የተፈታ ነው።
6. _____ ያለው ወጣት በመከባበርና በእኩልነት የሚኖርባትን ሀገር ጥቃት ስመመከት ቀስቃሽ አይሰፈልገውም።

ለ) በሀገር ደረጃ ከተማሪዎች ከሚጠበቁ የሥነምግባር መገለጫዎች መካከል የተወሰኑትን በመጥቀስ አብራሩ።

2.3 የሥልጣን ገደብ

2.3.1 የሥልጣን ገደብ አስመድኖር የሚያስከትላቸው ችግሮች

- ✓ በአንድ መሥሪያ ቤት ያለ ባለስልጣን የተሰጠውን ሥልጣን ያለገደብ እንዲጠቀምበት ቢደረግ ምን ዓይነት ችግር ሊፈጠር ይችላል?

ነውር ነው

አቶ ሺበሺ ከግቢያቸው ጉን ባለው ክፍት ቦታ ሱቅ ለመስራት አሰቡና ጉረቤታቸው የሆነውን አንድ ደንብ አስከባሪ አማክሩ።

እሱም ችግር የለም፣ ይፍረስ ቢባል እንኳ እኔ አለሁ አላቸው። እሳቸውም ሱቁን ሠሩ። ይሁን እንጂ ሶስት ወርም ሳይጠቀሙበት ቦታው መንገድ የሚወጣበት ስለሆነ እንዲያፈር ሱት ተነገራቸው። እሳቸው ግን የደንብ አስከባሪውን አስፈቅጄ ነው የሰራሁት በማለት አላፈርስም አሉ። እንዲያውም አንድ ለሚያውቁት ባላሥልጣን ጉቦ ሰጥተው የደንብ ማስከበሪያ ኮሚቴ አባላትን አሳሰሩዋቸው።

የቡድን ሥራ፣

በዚህ ጉዳይ ላይ ጥፋተኛው ማን እንደሆነ፣ ሥልጣኑንም ያስገደብ የተጠቀመው ማን እንደሆነና በዚህ ምክንያት የተከሰተውን ችግር እንዲሁም መሆን የነበረበትን ትክክለኛ አሠራር ተወያይቶ የቡድኖቻቸውን ሃሳብ በፅሁፍ አቅርቡ።

የሕግ የበላይነት መገለጫዎች ከሆኑት ጉዳዮች መካከል አንዱ የመንግሥትን ሰፊ ሥልጣን ለመገደብና ለመቆጣጠር የሚያስችል ሥልጣን መኖር ነው። የሥልጣን ገደብ ከሌለ ሕግ እየተጣሰና ሁሉም ከሕግ በላይ እየሆነ የሕግ የበላይነት ትርጉም ያጣና በርካታ ችግሮች ሊከሰቱ ይችላሉ።

የሥልጣን ገደብ ከሌለ ሥርዓት አልበኝነት ይነግሥና የዜጎች መብቶች በሕገወጥ አሠራር ሊጣሱ ይችላሉ። አገልግሎት ሰጪ አካላት የሥልጣን ገደብ ካልተደረገባቸው የተገልጋዩ መብቶችና ግዴታዎች ይጣሳሉ። ከዚህም የተነሳ ተገልጋዩ መብቱን ለማስከበር ከሕጋዊ መንገድ ይልቅ ጉቦና አማላጅ የመሳሰሉትን መንገዶች አማራጭ ያደርጋል፤ በዚህም መስና ይንሰራፋል።

የሥልጣን ገደብ በማይኖርበት ጊዜ ግልፅነትና ተጠያቂነት አይኖርም። በመሆኑም ባለሥልጣናት ሕግን መተላለፋቸውና አለመተላለፋቸው በግልፅ አይታወቅም። ስለዚህ የተበደለ ሰውም መበደሉን በግልፅ የሚያውቅበት ሕግና አግባብ አይኖረውም፤ ተበድያለሁ ብሎ እንኳን ቢያስብ ቅሬታውን ሊያቀርብ የሚችልበት ሁኔታ አይፈጠርም።

እንዲሁም በሥልጣን ላይ ገደብ አለመደረጉ የተለያዩ የመንግሥት አካላትና ሠራተኞች በዘፈቀደ

እንዲሰሩ በማድረግ ለዜጎች መብት መጣስ ምክንያት ይሆናል። ለምሳሌ ማንም ሰው ሊቀጣ የሚችለው በግልፅ የተከለከለና ሕግን ሲጥስ እና በአግባቡ ተከሶና ፍርድ ቤት ቀርቦ ሲፈረድበት ብቻ ነው። ይሁን እንጂ የሥልጣን ገደብ ከሌለ አንድ ሰው ሕግ ሳይጥስ፣ በአግባቡ ክስ ሳይቀር ብብትና ሳይፈረድበት በባለስልጣናት ገደብ የለሽ ትዕዛዝ ብቻ ሊታሠርና ሊቀጣ ይችላል። የእንዲህ ዓይነት አሠራር መኖር የዜጎችን ፍትህ የማግኘት መብት የሚጥስ ሲሆን ዞሮ ዞሮ ሀገርንም ይጎዳል። ስለዚህ የሥልጣን ገደብ መኖር እጅግ አስፈላጊ ነገር ነው።

ይሁን እንጂ ፈተናውን ያልተጠበቀ ሰው መሆኑ በመሆኑ በመድፈኑ ፈተናው ሳይወጣ አይቀርም የሚል ጥርጣሬ ተፈጥሯል።

ጠላጠላ 6

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን

ጥያቄዎች መልሱ።

1. ፈተናው እንዴት ሲወጣ ታስ?
2. ፈተናው ሲወጣ የሚችልበት ሁኔታ ካለ ሁኔታው እንዳይፈጠር ምን ጥንቃቄ መደረግ እንደነበረበት በሪፖርት መልክ ጽፎ ችሎ አቅርቡ።

ጠላጠላ 5

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. የሥልጣን ገደብ አስመናኛ የሕግ የበላይነትን ለማረጋገጥ እንቅፋት የሚሆነው እንዴት ነው?
2. የሥልጣን ገደብ ከሌለ ሲደርስ የሚችሉ ችግር ምንድን ነው?
3. ዜጎች መበደል አስመበደላቸውን የማይውቁበት ሁኔታ የሚከሰተው ምን ዓይነት አሠራር ሲኖር ነው?
4. በኢትዮጵያ ሕገመንግሥት አንቀጽ 12 ላይ የተደነገገውን በማንበብ ሥልጣንን ለመገደብ ያለው አስተዋፅኦ ምን እንደ ሆነ ግለጹ።

2.4 ሚስጥር

2.4.1 ሚስጥር ለመጠበቅ መደረግ ያላባቸው ጥንቃቄዎች፣

- ✓ ሚስጥር መጠበቅ እንዳለበት የሚገልጹና በአካባቢያችሁ የሚነገሩ አባባሎች አሉ? ካሉ እስቲ ግለጹዎቸው።
- ✓ ሚስጥር ለመጠበቅ ሊደረጉ የሚገባቸው ጥንቃቄዎች ምንድናቸው?

ሚስጥር የሆኑ ጉዳዮች ሚስጥራዊነታቸው ካልተጠበቀ በግለሰብ፣ በቤተሰብና በሀገር ላይ ከፍተኛ ጉዳት ሊያስከትሉ ይችላሉ። በመሆኑም ሚስጥርን ለመጠበቅ ከፍተኛ ጥንቃቄ መደረግ ይኖርበታል። ብዙ ጊዜ ሚስጥርን አውቀውም ሆነ ሳያውቁ የሚያባክኑ ሰዎች፣ ሚስጥሩ በመወጣቱ ምክንያት የሚደርሰውን ጉዳት እያዩ ምነው ባልተናገርኩና፣ ምነው አፌን በቆረጠውና በማለት በከፍተኛ ፀፀት ውስጥ ሲወድቁ ይታያል። ለመሆኑ ሚስጥርን ለመጠበቅ ምን ዓይነት ጥንቃቄ መደረግ ይኖርበታል?

ሚስጥርን ለመጠበቅ መደረግ ከሚገባቸው ጥንቃቄዎች የመጀመሪያው ሚስጥር የሆኑ ጉዳዮችን ለይቶ ማወቅ ነው። ሚስጥር የሆኑ ጉዳዮችን ለይቶ ካለማወቅ የተነሳ ሚስጥሮች ሊወጡ ይችላሉ። በየመሥሪያ ቤቱ ሚስጥር የሚባሉ ጉዳዮች በሥነምግባር ደንቦች ላይ ተዘርዝረው የሚቀመጡትም ለዚህ ነው።

ሚስጥርን ለመጠበቅ መልካም ሥነምግባር ያስፈልጋል። መልካም ሥነምግባር ያላቸው ሰዎች ሚስጥር የሆኑ ጉዳዮችን ለመጠበቅ ታማኞች ናቸው። ባንዳሩም መልካም ሥነምግባር የሌላቸው ሰዎች ለግል ጥቅማቸው ሲሉ ሚስጥር ሊያባክኑ ይችላሉ። ስለዚህ ሚስጥርን ለመጠበቅ መልካም ሥነምግባርን መገንባት አስፈላጊ ነው።

አንዳንዶች ደግሞ በቸልተኝነት ሚስጥርን ሲያባክኑ ይታያሉ። ለምሳሌ ሚስጥር ያለበትን ቢሮ ሳይዘገው በመሄድ፣ ሚስጥር የተፃፈበትን ኮምፒዩተር ሳይዘገው መሄድ፣ ወይም ሌሎች እንዲጠቀሙ መብት በመፍቀድ፣ ሚስጥር የሆኑ ጉዳዮችን ለንደኞቻቸው በመንገር፣ አንድ መሥሪያ ቤት ከሰቀቁ በኋላ ቀደም ሲል በሥራ አጋጣሚ ያወቁትን ሚስጥር ኃላፊነት በጎደለው ሁኔታ ሲያባክኑ ይታያል። በመሆኑም ቸልተኝነትን ማስወገድ ሚስጥርን ለመጠበቅ ከሚደረጉ ጥንቃቄዎች ዋነኛው ነው።

ማንጉዳዩ
አቶ ማንጉዳይ የአንድ መሥሪያ ቤት ሠራተኛ ናቸው። አንድ ፀሐፊና አንድ ቢሮ የሚያፀዳ ሠራተኛ ተመድበላቸው ይሠራሉ። እሳቸውም ብዙውን ጊዜ ለሻይ እረፍት ሲወጡ ቢሮአቸውን አይዘገውም። እንዲሁም አንድ ነገር ለመፃፍ ረቂቅ የሚያወጡባቸውን ወረቀቶች ሳይቀዱ ቆሻሻ ማጠራቀሚያ ውስጥ መጨመር ያዘወትራሉ። ፀሐፊያቸውም ኮምፒውተሩን ሳታጠፋ መውጣት ታዘወትራለች። እንዲሁም ኮምፒዩተሩን ከውጭ የሚመጡ ንደኞቿ ይጠቀሙበታል። ታዲያ በአንድ ወቅት አቶ ማንጉዳይ አዲስ ለሚቀጠሩ ሠራተኞች ፈተና እንዲያወጡ ታዘው ነበር።

የሥነህግና ሥነምግባር ትምህርት የተማሪ መጽሐፍ - 8ኛ ክፍል

መሰረታዊ ር

የሚከተሉትን ጥያቄዎች አንብባችሁ መልሱ::

1. ሚስጥር የሆኑ ጉዳዮች በሥነምግባር ደንብ ላይ መገለጻቸው ሚስጥርን ስመጠበቅ እንዴት ይጠቅማሉ? ተወያዩበት::
2. መልካም ሥነምግባር መገንባት ሚስጥርን ስመጠበቅ እንዴት ይጠቅማል?
3. በቸልተኝነት ምክንያት ሚስጥር የሚባክን ባቸውን ሁኔታዎች እንዴት ማስወገድ ይቻላል?

የቡድን ሥራ

ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች በቡድን በመሆን ሠርታችሁ ሪፖርት አቅርቡ::

1. በትምህርት ቤታችሁ ሚስጥር የሚባሉት ጉዳዮች የትኞቹ ናቸው? ሚስጥሮቹን ለመጠበቅ ምን ዓይነት ጥንቃቄ ሊደረግ ይገባል?
2. በአካባቢያችሁ ካሉት መሥሪያ ቤቶች አንዱን ምረጡና በዚያ መሥሪያ ቤት ሚስጥር የሚባሉት ጉዳዮች ምን ምን እንደሆኑ፣ ሚስጥሮቹን ለመጠበቅ ምን ምን ጥንቃቄዎች እየተደረጉ እንደሆነ ጠይቃችሁ በጽሁፍ ሪፖርት አቅርቡ::

2.4.2 ሚስጥርን አስመጠበቅ በሀገር ላይ የሚያስከትላቸው ችግሮች፣

- ✓ ሚስጥርን ባለመጠበቅ በሀገር ላይ ምን ጉዳት ሊደርስ ይችላል?

በሥራ ላይ ሚስጥርን አለመጠበቅ በርካታ ጉዳዮች ሊያስከትል ይችላል:: የሀገር ዳር ድንበር የሚጠበቁባቸው ቁልፍ የሆኑ ሚስጥሮች ሾልከው ከጠላት እጅ ውስጥ ከገቡ ሀገር በቀላሉ ልትደፈር ትችላለች:: ለዚህ ነው በጦርነት ወቅት ሀገሮች ሰላዮቻቸውን ወደ ባለጋራዎቻቸው ልከው ሚስጥር ፈልፍለው ለማወቅ ጥረት የሚያደርጉት::

በሌላ በኩል ደግሞ ሚስጥር ባለመጠበቁ ምክንያት ስፍር ቁጥር የሌለው የሀገር ሀብትና ንብረት ሊባክን፣ ሊዘረፍና ሊወድም ይችላል:: ለምሳሌ አንድ ከፍተኛ ገንዘብ በሙስና የዘረፈ ሰው ጥቆማ እንደቀረበት ካወቀ ሳይያዝ ሀገር ጥሎ ሊጠፋ ይችላል:: ስለዚህ ጥቆማ አቅራቢውም ሆነ ተቀባዩ ሚስጥሩን መጠበቅ አለባቸው::

እንዲሁም በፍርድ ቤት በፖሊስ የተያዙ ሚስጥሮች በቀላሉ የሚባክኑ ከሆነ ወንጀለኞች ሊያ

መልጡ በዚህም ዜጎች በመንግሥታቸው ላይ አመኔታ ሊያጡ ይችላሉ:: ከዚህም የተነሳ ሀገር ሲዘረፍ፣ ሲወድም ዜጎች ምን ቸገረኝ ብለው ሊያልፉና የሀገር ሀብት ሊባክን ይችላሉ::

መሰረታዊ ር

የሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ::

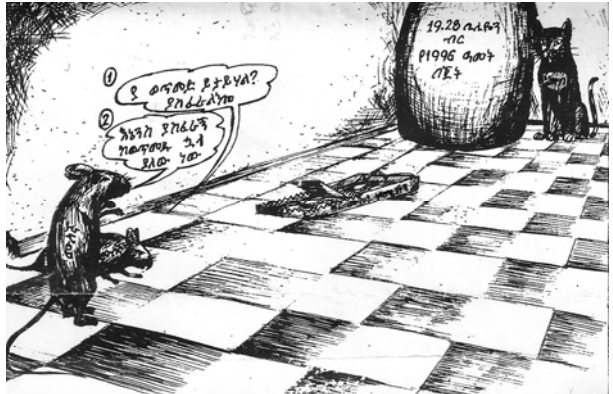
1. ሚስጥር ባለመጠበቅ በሀገር ላይ ምን ዓይነት ችግር ሲከተል ይቻላል?
2. ሀገራችንን ሲገቡን የመጣ አንድ ፈረንጅ ድንገት ተዋወቅሁና የባጥ የቆጡን ሳወራሰት ጻደኛዬ ስምት ተቆጣኝ:: ምነው ብዙ የሀገር ሚስጥር እኮ ነግረኸዋል፣ ተገቢ አይደለም አለኝ:: እኔ ደግሞ የውጭ ሀገር ዜጋ ስለሆነ ምንም ችግር አያመጣም የሚል ሃሳብ አለኝ፣ እውነት ምን ችግር አለው? እናንተ ምን ትላላችሁ?

የቡድን ሥራ፣

1. ከላይ ከቀረቡት ሚስጥርን አለመጠበቅ ከሚያስከትሉት ጉዳዮች መካከል አንዱን መርጣችሁ ሚስጥር ባለመጠበቅ በሀገር ላይ ሊከሰት የሚችለውን ችግር መርምሩና በቡድን ሆናችሁ ሪፖርት አቅርቡ::

2.5 ሙስናን የመከላከያ መንገዶች፣

2.5.1 ሙስናን የሚከላከሉ ዲሞክራሲያዊ ተቋማት አስፈላጊነት፣

ምዕል 2.2 ሙስናን ለመከላከል የፀረ ሙስና ተቋማት ክፈተኛ ሚና አላቸው

- ወጥመዱና ድመቱ ምንን የሚወክሉ ይመስላችኋል?
- በቀረበው የካርቱን ሥዕል ውስጥ የምስሎቹን ውክልና ከገለጻችሁ በኋላ ሙስናን በመከላከል ረገድ ያለውን ተምሳሌትነት አስረዱ::

ማን ደሆነ ትክክል?

ኡስማን ሙስናን ከመከላከል አንጻር የፖሊስ ኃይል በቂ ነው የሚል አቋም ያለው ሲሆን ምህረት ደግሞ ከዚህ የተለየ አቋም አላት። አንዱ ሌላውን ለማሳመን ያደረጉት ውይይት ቀጥሎ ቀርቧል።

ምህረት፣ የሙስና ወንጀል ከተለመዱት ወንጀሎች የተለየ መሆኑን ትንክብሮችን ያሳያል?

ኡስማን፣ ምን የተለየ ግንዛቤ ያስፈልገዋል? ወንጀል ወንጀል ነው።

ምህረት፣ እሱን ማን ካደው? የሙስና ወንጀል ከሌሎች ወንጀሎች ጋር ሲነፃፀር ግን የተለየ ባህሪያት ስላሉት የተለየ ትኩረት ያሻቃል።

ኡስማን፣ በጀ! ምንድናቸው እነዚህ የተለየ ባህሪያት?

ምህረት፣ የሙስና ወንጀል በአፈፃፀም ሥልቱ በአብዛኛው ስሜታዊነት እና ግብታዊነት አይታይበትም፤ ድርጊቱ በሚገባ ታስቦበት እና በጥንቃቄ የሚፈፀም ነው። በመሆኑም ከሌሎች የተለመዱት ወንጀሎች ጋር ሲነፃፀር ውስብስብ እና ጉዳቱም እጅግ የከፋ ነው። ስለዚህ ድርጊቱን ለመከላከል የተደራጀ አሠራርን ይጠይቃል።

ምህረት፣ ሌላም ልጩምርልህ፤

ኡስማን፣ እሺ ቀጥይ ልስማሽ!

ምህረት፣ ቀደም ሲል ከጠቀስኩልህ በተጨማሪ በሙስና ወንጀል ተጎዲው መላው ሕብረተሰብ ነው። በወንጀሉ እኔ ተጎድቻለሁ ለጉዳዩ ባለቤት ነኝ ባይ ብዙ ጊዜ ቶሎ አይቀርብም። በተለመዱት ወንጀሎች ግን የሚገደው ግለሰብ/ቤተሰብ ሊሆን ይችላል።

ተበዳዩ ግለሰብ ወይም ቤተሰብ ጉዳዩን ለፍትህ አካላት በይቀርብ ለወንጀሉ መፍትሄ ሊገኝለት ይችላል። ሌሎች ነጥቦችንም ማንሳት ይቻላል። ታዲያ እነዚህ ነጥቦች የሙስናን ወንጀል ልዩ አያደርጉትም ትላለህ?

ኡስማን፣ ነገሩ እንዲህ ከሆነማ የሰጠሽኝ ማብራሪያ ጥሩ ነው። ቢሆንም አሁንም ያለኝን አቋም የሚያስቀይረኝ አይደለም።

ምህረት፣ በነዚህና በሌሎችም ጉዳዮች የኔ አቋም ግን ሙስና በባህሪው ለየት ስለሚል ጉዳዩን በባለቤትነት ሊከታተሉ የሚችሉ የፀረ ሙስና ተቋማት መቋቋም አስፈላጊና ወሳኝ ነው የሚል ነው። ተረዳሽኝ

ኡስማን፣ በእርግጥ የተረዳሁት ነገር ቢኖር ይኼ አሁን የነገርሽኝ ነገር የአንቺ አመለካከት መሆኑን ነው።

ጠላጠላ ግ

ከላይ የቀረበውን ውይይት መሠረት በማድረግ በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- 1. እናንተስ የማን ሀሳብ ትክክል ነው ትላላችሁ? ምክንያታችሁን እየሰጣችሁ ተወያዩበት።

ሙስናን አምርሮ መዋጋትና ከሥር መሠረቱ በማስወገድ ከሙስና የፀዳ ሕብረተሰብ መፍጠር ለነገ የማይባል ጉዳይ ነው። ሙስናን መታገልና ማስወገድ አስፈላጊ የሆኑባቸው በርካታ ምክንያቶች ቢኖሩም በዋናነት የሚከተሉት ተጠቃሽ ናቸው።

ሙስና ዲሞክራሲያዊ ሥርዓትንና መልካም አስተዳደርን የሚያናጋ ነው። በሙስና ውስጥ የሚገቡ ኃይሎች የግልፅነትና የተጠያቂነት አሠራር ሥርዓት እንዲኖር አይፈልጉም። ምክንያቱም የሚያጋልጣቸውና ተጠያቂ የሚያደርጋቸው ስለሚሆን ነው። የግልፅነትና የተጠያቂነት ሥርዓት ከሌለ ደግሞ ለሕግ የበላይነት መገዛት ይጠፋል። የሕግ የበላይነት ካልኖረ የዜጎች መብቶች ያለአግባብ ይረገጣሉ። በመሆኑም ሙስናን ለመከላከል የግልፅነትና የተጠያቂነት ሥርዓት መኖር አማራጭ የለውም።

ሙስና የሀገር ልማትን ወደኋላ የሚያስቀር ለሕዝብ እድገትና መልካም ኑሮ ፀር የሆነ ወንጀል ነው። ይኸው የእድገት ጠንቅ የሆነው የሙስና ወንጀል በተለይ የደሀ ሀገሮች ህዝቦችን በእጅጉ ይጎዳል። ምክንያቱም መንግሥት ከዜጎች ሰብስቦ ቅድሚያ ለሚሰጠው ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ልማት የሚያውለውን ገንዘብ ጥቂት ስግብግብ ባለስልጣናት ዘርፈው በማስቀረት ልማት እንዳይፋጠን ያደርጋሉ። በመሆኑም ሙስና ሊዋጉት የሚገባ የልማት እንቅፋትና አስከፊ ወንጀል ነው።

የሙስና ወንጀል ውስብስብና በአብዛኛው ደግሞ የሚፈፀመው በባለሥልጣናት መሆኑ ወንጀሉን ከሌሎች ወንጀሎች የተለየ ያደርገዋል። ከዚህ አንጻር ሙስናን አዋጅ በማውጣትና ደንቦችን በመቅረፅ ብቻ መከላከልና መግታት አይቻልም። ስለዚህ ሀገራትና መንግሥታት ይህን ከባድ ወንጀል የሚታገሉበት ተቋማት ያቋቁማሉ።

በሀገራችን የፌዴራልና የክልል ሥነምግባርና ፀረ-ሙስና ኮሚሽኖች ሙስናን ለመከላከል በአዋጅ የተቋቋሙ መሥሪያ ቤቶች ናቸው። ተቋማቱ የሥነምግባር ትምህርትን በመስጠት፣ በየመሥሪያ ቤቱ ለሙስና የሚያጋልጡ አሠራሮችን በማስተካከል፣ እንዲሁም ሙስና የሚፈፀሙ ወንጀለኞችን ለፍርድ በማቅረብ ሙስናን ይከላከላሉ።

መሰረታዊ 10

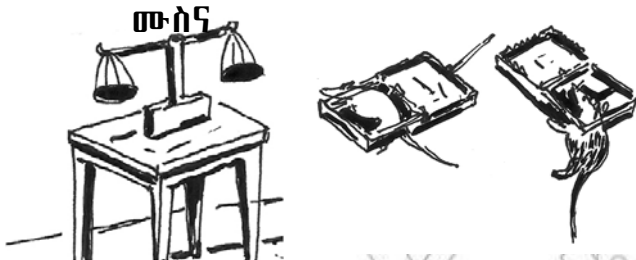
? ከዚህ በታች የቀረቡትን ጥያቄዎች አንብባችሁ ተወያዩባቸው።

1. ሙስና የመልካም አስተዳደር ጠንቅ የሚሆነው እንዴት ነው?
2. ሙስና የልማት እንቅፋት የሚሆነው እንዴት ነው?
3. የሙስና ወንጀልን ስመከላከል ብርቱ ትግል የሚያስፈልገው ሰምንድነው?
4. በሀገራችን ሙስናን ስመከላከል የተቋቋሙት ተቋማት ተግባራቸው ምን ምንድነው?

2.5.2 ሙስናን በመከላከል ረገድ የፍትሕ አካላት ሚና፣

ሥዕል 2.2.1 ሙስናን እንከላከል

ሥዕል 2.2.2 ሙስናን በማስወገድ ፍትሕን እናስፍን

- እያንዳንዱ ሥዕል የሚያስተላልፈውን መልእክት አብራሩ።
- ሙስናን በመከላከል ረገድ የፍትህ አካላት ሚናን አስመልክቶ የሥዕሎቹን ተምሳሌነት አብራሩ።

እንደ ፖሊስ፣ ፍርድ ቤት፣ አቃቤ ሕግ የመሳሰሉት ሙስናን በመከላከል ረገድ ከፍተኛ ኃላፊነት ያለባቸው የፍትህ አካላት ናቸው። እነዚህ የፍትህ አካላት ከሕግ ውጭ የሆኑ ወንጀለኞችን ተከታትለው በማስተካከልና በመቅጣት የሕግ የበላይነት እንዲከበር ቁልፍ ሚና ይጫወታሉ። ሙስናም ወንጀል እንደመሆኑ መጠን መሰኛ የሆነን ማንኛውንም ግለሰብ እነዚህ የፍትህ አካላት ተከታትለው ሕግ በሚያዘው መሠረት የማስተካከያ እርምጃ ይወስዳሉ።

በሀገራችንም ሙስና ወንጀል መሆኑ በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ውስጥ ተደንግጓል። በመሆኑም እንደ ፖሊስ፣ ፍርድ ቤትና አቃቤ ሕግ ያሉት የፍትህ አካላት ወንጀለኛን የመያዝ፣ ወደ ፍርድ የማቅረብ ከዚያም በሕግ መሠረት መቅጣት የሚችሉ አካላት ናቸው።

መሰረታዊ 11

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የፍትህ አካላት የሚባሉት ተቋማት እንዴት ያሉ ናቸው?
2. የፍትህ አካላት ሙስናን የሚከላከሉባቸው መንገዶች ምን ምን ናቸው?

2.5.3 ሙስናን በመከላከል ረገድ የሕብረተሰቡ ሚና፣

- ✓ ሕብረተሰቡን ያላሳተፈ የፀረ-ሙስና ትግል የሚፈለገውን ውጤት የሚያስገኝ ይመስላችኋል?
- ✓ ሕብረተሰቡን በፀረ ሙስና ትግሉ ውስጥ እንዴት ነው ማሳተፍ የሚቻለው?

ሥዕል 2.3 ሙስናን መዋጋት የዜጎች ሁሉ ኃላፊነት ነው።

ከዚህ በላይ የቀረበውን ሥዕል መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- እያንዳንዱ ሥዕል የሚያስተላልፈው መልእክት ምን ይመስላችኋል?
- 988 የሚለው ቁጥር የምን ይመስላችኋል? ጥቅሙ ምንድን ነው?
- ሥዕሎቹ ከሚያስተላልፉት መልእክት አንጻር ሙስናን ለመከላከል የሕብረተሰቡ ሚና ምን ሊሆን ይገባል ትላላችሁ?

ዳዲ አባ መስጠት

የኩርቱሜ ሰፈር ነዋሪ የሆነው መሐመድ በአምስት መቶ ብር በአንድ መሥሪያ ቤት ንብረት ክፍል ውስጥ ተቀጥሯል። ታዲያ በተቀጠረ በአጭር ጊዜ ውስጥ ራሱን ከመቀየር አልፎ ችግረኛ ቤተሰቦቹ የተንደላቀቀ ኑሮ እንዲኖሩ አድርጓቸዋል። ለታናሽ ወንድሙ ሚኒባስ ገዝቶ ለታል፤ በሠፈሩ ያሉ ችግረኞችንና አዛውንቶችን ሁሉ ይረዳል። በዓመት በዓል ወቅት በሠፈሩ ላሉ አቅመ ደካሞች በግና ዶሮ ይገዛል። በዚህም ምክንያት በጣም ተወዳጅ ሆኗል።

ጎደኞቹንም አይተውት የማያውቁት ሆቴል እየወሰደ ያዝናናል፤ ከሠፈሩ ልጆች ሁሉ እንደሉ ተወዳጅ የለም። ታዲያ አንዳንዶች ይህ ነገር ሙስና ሳይሆን አይቀርም፤ ልጁን መምከር አለብን ሲሉ ሌሎች ደግሞ ለፀረ ሙስና አካላት መጠቀም አለብን ይላሉ። በሦስተኛ ወገን ያሉ ደግሞ ምንም ይስራ ምንም እንዲህ መልካም የሚያደርግ ልጅን መመረቅ እንጂ መውቀስ አይገባም ባይ ናቸው።

የቡድን ሥራ

ከዚህ በላይ የቀረበውን ጉዳይ መሠረት በማድረግ በቡድን በቡድን በመሆን እራሳችሁን በመሐመድ ቦታ አድርጉና ማድረግ የሚገባችሁን በጽሁፍ ሪፖርት አቅርቡ።

ሙስና ዲሞክራሲያዊ ሥርዓትን የሚያናጋና መልካም አስተዳደርን የሚያዳክም፣ ፍትህን የሚያዛባና የኢኮኖሚና ማህበራዊ እድገትን የሚያጎድበት በመሆኑ ኅብረተሰቡ አምርሮ ሊታገለው የሚገባ ጉዳይ ነው። ከዚህ አንጻር ኅብረተሰቡ በርካታ ሚና ሊጫወት ይችላል።

ሙስናን የሚፈፀሙ ሰዎች ተቸግረው ሳይሆን ከስግብግብነታቸው ከመነጨ ፍላጎትና ፈጥኖ ለመክበር ሲባል ሥልጣንና ኃላፊነትን ተገን በማድረግ የሚፈፀሙት ታላቅ ወንጀል መሆኑን ኅብረተሰቡ በሚገባ መገንዘብ አለበት። ስለዚህ ሙስና ኅብረተሰብን ለአደጋ የሚያጋልጥ ቀንደኛ ጠላት መሆኑን ተገንዝቦ ለመዋጋት ቁርጠኛ መሆን ከኅብረተሰቡ ይጠበቃል።

ሕጋዊ ባልሆነ መንገድ የሚገኙ ጥቅሞች ትንሽም ይሁኑ ብዙ ሙስና ናቸውና የትኛውንም ዓይነት ጥቅም ሕጋዊ ባልሆነ መንገድ ለማግኘት አለማሰብ፤ እንዲያውም መጠየቅ ከኅብረተሰቡ ይጠበቃል።

ሙስና የዲሞክራሲ፣ የመልካም አስተዳደርና የእድገት ጠንቅ በመሆኑ በዚህ የተሳተፉ ሰዎች በሕግ እንዲጠየቁ በማድረግ በኩል ኅብረተሰቡ ከፍተኛ ኃላፊነት አለበት። እንዲሁም የሙስና ተግባራትን በማንኛውም ጊዜና ቦታ በመዋጋት ሙስኞች እንዲጋለጡ ለተገቢው አካል መጠቀም ከኅብረተሰቡ የሚጠበቅ ተግባር ነው።

በመጨረሻም በምንጭባቸው ቦታዎች ሁሉ ለሙስና ምክንያት ይሆናሉ ብለን የምንገምታቸውን ብልሹ አሠራሮች እንዲስተካከሉ መጠቀም ከኅብረተሰቡ የሚጠበቅ ሌላው ጉዳይ ነው። ድር ቢያብር አንባሳ ያስር እንደሚባለው ኅብረተሰቡ ከተባበረ ሙስናን ሊገታ እንዲሁም ከሥር መሠረቱ ሊያጠፋው የሚችልበት ሁኔታ ስላለ ሙስናን ማቆም ይቻላል።

መሰጠጃ 12

የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቡድን በቡድን በመሆን ተወያይባቸው።

1. ሙስናን በመከላከል ረገድ የኅብረተሰቡ ሚና ምን እንደሆነ ተወያይበት።
2. ሙስናን ማቆም ይቻላል ወይስ መቀነስ ይቻላል በሚሉት ሁለት ሀሳቦች ላይ በቡድን ተወያይባቸው።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገመንግሥትና የክልል ሕገመንግሥቶች ሕዝቦች መርጠው በላኪቸው ተወካዮቻቸው አማካኝነት የፀደቀ ሰነዶች ናቸው። የፌዴራሉ ሕገመንግሥት በሀገሪቱ ያሉ ሕዝቦች መርጠው በላኪቸው ተወካዮቻቸው ተመክሮበት የፀደቀ ሲሆን የክልል ሕገመንግሥቶችም በየክልሉ ያሉ ሕዝቦች በመረጧቸው የክልል ምክር ቤት አባላት ተመክሮባቸው የፀደቀ ሰነዶች ናቸው።

ሰሕግ የበላይነት መረጋገጥ መልካም ሥነምግባር ቁልፍ እንደመሆኑ በሀገር ደረጃ ከተማሪዎች በርካታ መልካም ሥነምግባሮች ይጠበቃሉ። ከእነዚህም መካከል መደማመጥ፣ መቻቻል፣ ልዩነትን በሰላማዊ መንገድ መፍታት፣ ሀገርን መውደድ የመሳሰሉት ይገኙበታል።

ሥልጣንን መገደብ ሰሕግ የበላይነት መረጋገጥ አዎንታዊ አስተዋፅኦ እንዳለው ሁሉ የሥልጣን ገደብ አስመናር የሰሕግ የበላይነት እንዳይኖር በማድረግ ረገድ ከፍተኛ ሚና ይጫወታል። በተለይም የሥልጣን ገደብ አስመናር የግልፅነትና የተጠያቂነት አሠራር እንዳይኖር በማድረግ ኃላፊዎች ከሥልጣናቸው ውጭ በመውጣት እንዲሰሩና የዜጎች መብቶች እንዲጠሉ ምክንያት ሲሆኑ ይችላሉ።

ሚስጥርን አስመጠበቅ በሀገር ደረጃ በርካታ ችግሮች ስለሚያስከትል ሚስጥርን ስመጠበቅ ተገቢውን ጥንቃቄ ማድረግ ይገባል። ከሚወሰዱ ጥንቃቄዎች መካከልም ሚስጥር የሆኑትን ጉዳዮች ስደቶ ማወቅና በታማኝነትና በጥንቃቄ መጠበቅ ዋና ዋናዎች ናቸው።

ሙስና የሰሕግ የበላይነት ጠንቅ ነው። ስለሆነም ኅብረተሰቡ አምርሮ ሲታገሰው የሚገባው ሲሆን በሌላ በኩልም ሙስናን የሚከላከሉ ተቋማትና የፍትህ አካላት ያስፈልጋሉ። የሥነምግባርና ፀረ-ሙስና ኮሚሽን ሙስናን የሚከላከል ተቋም ሲሆን ፖሊስ፣ አቃቤ ሕግና ዳኞች ደግሞ ሙስናን የሚከላከሉ የፍትህ አካላት ናቸው። እነዚህ ተቋማትና የፍትህ አካላት ብቻ ሙስናን ለመከላከል በቂ ናቸው ማለት አይቻልም። በመሆኑም ኅብረተሰቡ ሙስኞችን በመጠቀምና በማግለል ወዘተ የራሱን የዜግነት ኃላፊነት ሲወጣ ይገባዋል።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክስሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. ሙስናን ለመከላከል ፖሊሶች ብቻ በቂ ናቸው።
2. የሀገር ሚስጥር የሚጠበቀው በከፍተኛ ባለሥልጣናት ብቻ ነው።
3. የሥልጣን ገደብ በማይኖርበት ጊዜ ግልፅነትና ተጠያቂነት አይኖርም።
4. በትምህርት ቤት ደረጃ እንጂ በሀገር ደረጃ ከተማሪ የሚጠበቅ ሥነምግባር የለም።
5. የፌዴራልና የክልል ሕገመንግሥቶች በቅርፅም በይዘትም ምንም ልዩነት የላቸውም።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን “ሀ” ሥር ካሉት ጋር አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. የሥነምግባርና የፀረ-ሙስና ትምህርትን ማስፋፋት፤	ሀ. አቃቤሕግ።
2. ወንጀለኛን መያዝ፤	ለ. የሥነምግባርና የፀረ-ሙስና ኮሚሽን።
3. ወንጀለኛን በሕግ መሠረት መቅጣት፤	ሐ. ፍርድ ቤት።
4. የአሠራር ሥርዓት ጥናት ማድረግ፤	መ. ፖሊስ።
ለተግባራዊነቱም ክትትል ማድረግ፤	
5. ወንጀለኛን ወደ ፍርድ ማቅረብ፤	

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛ የሆነውን መልስ ምረጡ።

1. የፌዴራል ሕገመንግሥቱን ትክክለኛ መጠሪያ የያዘው የቱ ነው?
 - ሀ. የኢትዮጵያ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት፤
 - ለ. የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሕገመንግሥት፤
 - ሐ. የኢትዮጵያ ዲሞክራሲያዊ ፌዴራላዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት፤
 - መ. የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት።
2. ትክክለኛውን ሃሳብ የያዘው የቱ ነው?
 - ሀ. የክልል ሕገመንግሥቶች የሀገሪቱ ሕጎች ሁሉ የበላይ ሕጎች ናቸው፤
 - ለ. የክልል ሕገመንግሥት በክልሉ ውስጥ ያሉ ሕጎች ሁሉ የበላይ ነው፤
 - ሐ. የክልል ሕገመንግሥት በሀገሪቱ ሕዝቦች ተወካዮች የፀደቀ ነው፤
 - መ. የክልል ሕገመንግሥት አልፎ አልፎ ከፌዴራል ሕገመንግሥቱ ጋር ይቃረናል።
3. ሥልጣን የመገደብ ጥቅምን የሚያሳየው የትኛው ነው?
 - ሀ. የሕግ የበላይነትን ለማረጋገጥ፤
 - ለ. የግልፅነትና የተጠያቂነት አሠራር ለማስፈን፤
 - ሐ. ሥርዓት - አልበኝነት እንዳይነግሥ ለማድረግ፤
 - መ. ሁሉም መልስ ይሆናሉ።
4. ቀጥሎ ከቀረቡት መካከል የሙስና መከላከያ መንገድ ያልሆነው የቱ ነው?
 - ሀ. ሙስኞችን መምከር ወይም ማስወገድ፤
 - ለ. ለሙስና የሚያጋልጡ ብልሹ አሠራሮችን ማስተካከል፤
 - ሐ. ሙስኞችን ለፍርድ ማቅረብ፤
 - መ. ሁሉም መልሶች ይሆናሉ።

IV የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

- የፀረ ሙስና ተቋማት
- የፌዴራል የሥነምግባርና የፀረ ሙስና ኮሚሽን
- የክልሎች የሥነምግባርና የፀረ ሙስና ኮሚሽኖች
- የክልል ሕገመንግሥት
- የፌዴራል ሕገመንግሥት
- የሕግ የበላይነት
- ሙስና
- ፍርድቤቶች

1. በክልል ምክር ቤት የሚፀድቀው የ_____ ሕገመንግሥት ነው።
2. ሙስናን የሚከላከሉ የፍትህ አካላት _____ ይባላሉ።
3. _____ ሙስናን ለመከላከል በአዋጅ የተቋቋመ ሃገራዊ ተቋም _____ ይባላል።
4. የፍትሕ አካላት ከሕግ ውጭ የሆኑ ሰዎችን በማስተካከልና በመቅጣት _____ እንዲቀበል ያደርጋሉ።
5. _____ ወንጀል ነው።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

1. የሥልጣን ገደብ በማይኖርበት ጊዜ ግልፅነትና ተጠያቂነት አይኖርም ማለት ምን ማለት ነው?
2. ለሙስና ሊያጋልጡ ከሚችሉ አሠራሮች ሦስቱን ጥቀሱ።
3. ሚስጥርን ለመጠበቅ መደረግ ከሚገባው ጥንቃቄ መካከል የመጀመሪያው ሚስጥር የሆኑ ጉዳዮችን ለይቶ ማወቅ ነው ሲባል ምን ማለት ነው?